

৩.২ স্বাস্থ্য আৰু ৰোগ (Health and disease) :

স্বাস্থ্য আৰু ৰোগ এই দুয়োটা শব্দ এটা মুদ্রাৰ ইপিটি আৰু সিপিটি। অন্য অর্থত ই হৈছে দিন আৰু রাতিৰ দৰে। এটা শিশু যদি ৰোগমৃত হয় তেতিয়া সেই শিশুটোক স্বাস্থ্যবান বুলি ক'ব পাৰো। ৰোগৰ পৰা মৃত হৈ থাকিলে স্বাস্থ্যৰ উন্নতিৰ লগতে দীৰ্ঘ জীৱন লাভ, অৰ্থপূৰ্ণ উৎপাদনমুখী কামত নির্যোগ কৰিব পাৰি। ফলত ব্যক্তি আৰু ৰাষ্ট্ৰই অৰ্থনৈতিক দিশত লাভবান হয়।

আনন্দাতে ৰোগ বা বেমাৰ হৈছে শৰীৰৰ এক অস্বচ্ছিকৰ বা অস্বাভাৱিক অবস্থা, য'ত আক্রান্ত হোৱা লোকৰ স্বাভাৱিক কাম-কাজত ব্যাধাত জন্মে। অন্য অর্থত ৰোগ বা বেমাৰৰ সংজ্ঞা, আমি এনেদৰেও দিব পাৰো— “ই হৈছে জীৱই পৰিৱেশৰ সৈতে জোৱা মাৰিব পৰাকৈ আহবণ কৰা এক বিকল প্রচেষ্টা।”

প্রতিরোধ করিব পৰা বোগসমূহৰ পৰা সুৰক্ষা

৩.৩ শিশুকালৰ বিভিন্ন বোগ (Different childhood diseases) :

শিশুকালৰ এনে কিছুমান বোগ আছে, যিনোৱা
অতি সহজাই শিশুৰ মাঝত হোৱা দেখা যায়। তুমি
এইবোৱাৰ বিষয়ে জানানো? বা এইবোৱাৰ নাম শুনিবামে?
এই বোগোৱাৰ হ'ল— ডায়েরীয়া, সৰকাই, ক'লেৰ,
বন্ধু ইত্যাদি। এইবোৱাৰ বিষয়ে এই পাঠতে পিছলৈ
বহলাই আলোচনা কৰিব।

৩.৪ বোগৰ প্ৰকাৰ (Types of disease) :

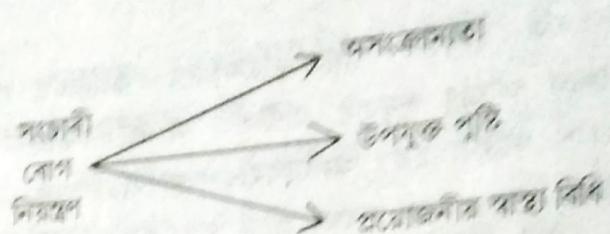
সাধাৰণতে বোগসমূহ দুই প্ৰকাৰৰ হয়— সংচাৰী
বোগ আৰু অসংচাৰী বোগ। সংচাৰী বোগসমূহ
এজনৰ পৰা আন এজন লোকলৈ অতি সোনকালে
বিয়াপে। এই বোগৰ উদাহৰণ হৈছে— ইনফ্ৰাঞ্চো,
বন্ধু, উপিৎকৰ্তা, সৰকাই, ক'লেৰ ইত্যাদি।

আনহাতে অসংচাৰী বোগসমূহ এজনৰ পৰা আন
এজনলৈ সহজে বিয়পি নাবাব। সংচাৰী বোগসমূহ তিনিটি
বিভিন্ন মাধ্যমৰ দ্বাৰা বিয়াপে। সেইবেইস্ট হ'ল—

- ১। আক্ৰমণ বোগীৰ সংস্পৰ্শৰ দ্বাৰা
- ২। বায়ু, পানী আৰু খাদ্যৰ দ্বাৰা। লগতে মহ
আদি কাট-পতঙ্গই কামুৰিলৈ।
- ৩। বিভিন্ন কাৰক বা বাহক যেনে—
বেঞ্চেৰীয়া, ভাইবাচ, পেলু ইত্যাদিব দ্বাৰা।

৩.৫ সংচাৰী বোগ নিৰন্ত্ৰণ (Control of communicable diseases) :

সংচাৰী বোগ নিৰন্ত্ৰণ কৰিবলৈ হ'লে তিনিটা
কাৰকৰ অতি প্ৰয়োজন। যেনে— অসংক্ৰাম্যতা,
উপযুক্ত পুষ্টি আৰু প্ৰয়োজনীয় স্বাস্থ্য বিধি।

ইতিমধ্যে পথম বাৰ্ষিকৰ পাঠত উপযুক্ত পুষ্টিৰ
প্ৰয়োজনীয়তা আৰু সু-স্বাস্থ্যৰ বাবে ই কিমৰে সহজ
কৰে সেই বিষয়ে পঢ়ি আহিছ। বোগৰ পৰা হ'ল
সাৰি ধাৰিবলৈ হ'লে কিমৰে পৰিকাৰ পৰিচয় হৈ
থাকিব লাগে আৰু ইয়াৰ নিৱাসসমূহৰ বিষয়েও নিশ্চয়
পঢ়িয়া বা এই বিষয়ে কিছু জান আছে। এতিয়া আমি
এই পাঠত অসংক্ৰাম্যতা, অসংক্ৰাম্যকৰণ আদিব
বিষয়ে আলোচনা কৰিব।

৩.৬ অসংক্ৰাম্যতা আৰু অসংক্ৰাম্যকৰণৰ ধাৰণা (Concept of immunity and immunization) :

সক লৰ্বা-ছেৱালীৰ ইনফ্ৰাঞ্চো, ডায়েরীয়া,
সৰক আই আদি বোগ হোৱা মন কৰিছালে?
তোমালোকেও কেতিয়াৰা এই ধৰণৰ বোগত আক্ৰমণ
হৈছিলালে? এই বোগসমূহ বিভিন্ন ধৰণৰ বেঞ্চেৰীয়া,
ভাইবাচ আদি উৰ রাণুৰ আক্ৰমণৰ ফলত হয়। এই
ধৰণৰ বোগ আমি কিবা উপায়টোকে অসংক্ৰাম্যতা বুলি
কোৱা হৈ। অসংক্ৰাম্যতা আৰু অসংক্ৰাম্যকৰণৰ
সংজ্ঞা কৰ পাৰিবাবে?

অসংক্ৰাম্যতা হৈছে এজন লোকৰ বোগ প্রতিৰোধ
কৰা আৰু মৃত্যুৰ পৰা নিজকে বচোৱাৰ সামৰ্থ্যতা।

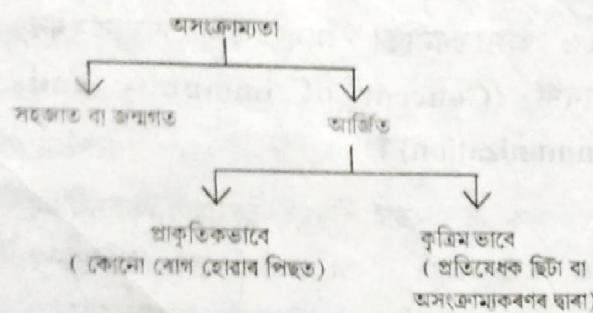
আনহাতে অসংক্ৰাম্যকৰণ হৈছে এটা পদ্ধতি, যাৰ

দ্বাৰা এজন লোকৰ শৰীৰত কৃত্ৰিমভাৱে এক নিৰ্দিষ্ট সংবৰ্ধক জীৱাণু সুমুৰাই এণ্টিবডি বা প্রতিৰক্ষীৰ বিকাশ ঘটোৱা হয়। অসংক্রাম্যকৰণৰদ্বাৰা শিশুক বিভিন্ন ৰোগৰ পৰা সুৰক্ষা প্ৰদান কৰা হয়।

ওপৰত উল্লেখ কৰা 'এণ্টিবডি' মানে কি জানানো? এইবোৰ হৈছে তেজত থকা কেতবোৰ বাসায়নিক পদাৰ্থ, যিবোৰে শৰীৰত দীজাণু বা জীৱাণু সমূহৰ বিপৰীতে কাম কৰে।

৩.৭ অসংক্রাম্যতাৰ প্ৰকাৰ (Types of immunity) :

অসংক্রাম্যতা সাধাৰণতে দুই প্ৰকাৰৰ। সহজাত বা জন্মগত আৰু আৰ্জিত অসংক্রাম্যতা।

সহজাত অসংক্রাম্যতা জন্মতে পোৱা হয়।
মাতৃদুষ্ফুল পান কৰাৰ বাবে কিছুমান এণ্টিবডি মাকৰ
পৰা শিশুৰে পায়। এইদৰে শিশুৰে সহজাত
অসংক্রাম্যতা লাভ কৰে। আৰ্জিত অসংক্রাম্যতা হৈছে
যেতিয়া শিশুৰে কোনো এটা ৰোগত ভোগে, তেতিয়া
সেই ৰোগৰ জীৱাণুৰ ক্রিয়া প্রতিৰোধ কৰিবলৈ শৰীৰে
এণ্টিবডি প্ৰস্তুত কৰি লয়। অৰ্থাৎ শৰীৰে নিজেই
অসংক্রাম্যতা আহৰণ কৰি জৰুৰ পৰা অৱস্থাকে
আৰ্জিত অসংক্রাম্যতা বোলা হয়। আৰ্জিত

অসংক্রাম্যতাৰ দুই ধৰণে আহৰণ কৰিব পাৰি। এক প্ৰকাৰে কোনো ৰোগহোৱাৰ পিছত শৰীৰে এণ্টিবডি প্ৰকাৰে কোনো ৰোগহোৱাৰ পিছত শৰীৰে এণ্টিবডি প্ৰস্তুত কৰি লয়। আনহাতে কৃত্ৰিমভাৱে অৰ্থাৎ দুৰ্বল প্ৰস্তুত কৰি লয়। আনহাতে কৃত্ৰিমভাৱে অৰ্থাৎ দুৰ্বল বা মৃত জীৱাণুসমূহ বা এণ্টিজেনসমূহ বেজীৰ দ্বাৰা শৰীৰত সুমুৰাই দিও অসংক্রাম্যতা আহৰণ কৰা হয়। বেজীৰ দ্বাৰা সুমুৰাই দিয়া পদাৰ্থসমূহে শৰীৰত ৰোগ প্রতিৰোধকাৰী এণ্টিবডিসমূহ প্ৰস্তুত কৰি ল'ব পাৰে। এইবোৰকে 'প্ৰতিবেধক ছিটা' বোলা হয়। এইবোৰৰ নাম শুনিছানে?

সাধাৰণতে সকল সকল ল'বা-ছোৱালীক প্ৰতিবেধক ছিটা দি বা অসংক্রাম্যকৰণৰ দ্বাৰা বিভিন্ন ৰোগ প্রতিৰোধ কৰিব পাৰি। এনে ধৰণৰ কিছুমান ৰোগৰ নাম ক'ব পাৰিবানে? এইবোৰ হৈছে— যন্ম্বা, ডিপ্ৰেৰীয়া বা ঘোঁৰাশলখা, ছপিংকাঁহ, পলিঅ', সকল আই, ধনুষ্টকাৰ ইত্যাদি। এই পাঠতে পিছলৈ আমি এই ৰোগৰোৰ লক্ষণসমূহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিম। এতিয়া মাতৃদুষ্ফুল পান বা স্তন পান কৰি কিদৰে সহজাত অসংক্রাম্যতাৰ বিকাশ ঘটাৰ পাৰি তাক জানো আহাঁচোন?

৩.৮ স্তন পান বা মাতৃদুষ্ফুল পান (Breast feeding) :

এটা নৰজাত শিশুক জন্মৰ আধা ঘণ্টাৰ পিছতে মাকৰ গাখীৰ খাবলৈ দিয়া হয়। ইয়াৰদ্বাৰা শিশুৰে উপযুক্ত পুষ্টি আহৰণ কৰে, যাৰ ফলত শিশুৰ সুস্থ বৃদ্ধি আৰু বিকাশ সম্ভৱ হয়। তাৰোপৰি শিশু জন্মৰ পিছতেই মাতৃৰ স্তনৰ পৰা পাতল হালধীয়া বঙুৰ, ডাঠ গাখীৰ নিৰ্গত হয়। এনে 'গাখীৰক 'কলষ্টাম' (colostrum) বোলে। এই

প্রতিরোধ করিব পৰা ৰোগসমূহৰ পৰা সুৰক্ষা

গাখীৰত ভিটামিন এ, উন্নত মানৰ প্ৰটিন আৰু
সংক্ৰামক ৰোগ প্রতিৰোধী সকলোবোৰ পদাৰ্থ
থাকে। সেয়ে এই গাখীৰ শিশুৰে খাবলৈ পালে
সকলোবোৰ প্ৰয়োজনীয় পুষ্টি পোৱাৰ লগতে
সহজাত অসংক্ৰাম্যতা লাভ কৰে। তাৰোপৰি
জন্মৰ পৰা ছয় মাহ বয়সলৈকে শিশুক কেৱল
মাকৰ গাখীৰহে খাবলৈ দিয়া হয়। ইয়াৰ কাৰণ
হ'ল— মাকৰ গাখীৰত শিশুৰ বাবে প্ৰয়োজনীয়
সকলোবোৰ খাদ্য উপাদান থাকে আৰু এই
সময়ত অন্যান্য জুলীয়া বা গোটা পদাৰ্থ শিশুক
খাবলৈ দিলে ডায়েৰীয়া বা পেটৰ অন্যান্য ৰোগ
হ'ব পাৰে।

শিশুৰ ছয়মাহ বয়স হোৱাৰ পিছৰ পৰা মাকৰ
গাখীৰৰ লগতে বদলী খাদ্য (weanning food)
যেনে— চাউলৰ গুড়িৰে তৈয়াৰ কৰা লুঘৰী, চিনত
পোৱা খাদ্য, খিচৰী, সিজোৱা শাক-পাচলি, চুজি আদি
খুওৱাৰ অভ্যাস কৰিব লাগে। ইয়াৰ লগতে শিশুৰ
ইচ্ছা অনুসৰি দুবছৰ বয়সলৈকে স্তন পান কৰাই
থাকিব লাগে। কাৰণ ছয় মাহ পাৰ হোৱাৰ পিছত
কেৱল মাকৰ গাখীৰে শিশুৰ প্ৰয়োজনীয় পুষ্টিৰ
প্ৰয়োজনীয়তা পূৰণ কৰিব নোৱাৰে। এইদৰে মাতৃয়ে
শিশুক স্তন পান কৰোৱাৰ ফলত উভয়ৰে কিছুমান
দিশত বিশেষ লাভ হয়। এইবোৰৰ বিষয়ে তলত
আলোচনা কৰা হৈছে।

৩.৯ মাতৃ স্তন পান কৰাৰ সুবিধাসমূহ (Advantages of Breastfeeding) :

(ক) শিশুৰ বাবে—

১। আগতেই উল্লেখ কৰা হৈছে যে মাতৃ স্তন

পান বা মাতৃদুৰ্ঘ খোৱাৰ ফলত শিশুৰে সহজাত ভাৰে
অসংক্ৰাম্যতা লাভ কৰে।

২। মাতৃদুৰ্ঘ হৈছে প্ৰত্যেক শিশুৰ বাবে প্ৰকৃতিৰ
এক বিশেষ উপহাৰ স্বৰূপ।

৩। মাতৃদুৰ্ঘ পান কৰাৰ ফলত শিশুৰ পথ
ইন্দ্ৰিয় সক্ৰিয় হৈ পৰে।

৪। মাতৃদুৰ্ঘ খোৱা শিশুৰ বুদ্ধিমত্তা বেছি হয়।

৫। মাতৃদুৰ্ঘ খালে কিছুমান ৰোগ যেনে—
ডায়েৰীয়া, নিউমোনিয়া আদি ৰোগ প্রতিৰোধ কৰিব
পাৰি।

৬। মাতৃদুৰ্ঘ খোৱা শিশুৰ মাজত মৃত্যুৰ
সন্তাৱনীয়তা কম।

(খ) মাতৃৰ বাবে—

১। জন্মৰ পিছতে শিশুক স্তন পান কৰালৈ মাক
গৰাকীৰ প্ৰসৱৰ পিছত হোৱা ৰক্তক্ষৰণ হুস পায়।
ফলত এনে মাতৃয়ে ৰক্তান্তা বা লোৰ অভাৱজনিত
ৰোগত ভোগাৰ আশংকা কম হয়।

২। শিশুক স্তন পান কৰোৱাৰ ফলত গৰ্ভারস্থাত
মাতৃগৰাকীয়ে লাভ কৰা অতিৰিক্ত ওজন কমি যায়।

৩। স্তন পান কৰালৈ মাতৃ আৰু শিশুৰ মাজৰ
মৰমৰ বাঞ্ছন অধিক দৃঢ় হয়।

৪। শিশুক স্তন পান কৰোৱাৰ ফলত মাতৃগৰাকীৰ
অসংক্ৰাম্য প্ৰক্ৰিয়া অধিক সক্ৰিয় হয়।

৫। স্তন পান কৰোৱাৰ বাবে মাতৃ গৰাকীয়ে
দ্বিতীয়বাৰ গৰ্ভধাৰণ কৰোঁতে পলম হয়। তাৰোপৰি
ডায়েবেটিচ বা বহুমুত্ৰ ৰোগ থকা মাতৃৰ ইনচুলিনৰ
প্ৰয়োজনীয়তা হুস পায়।

৬। শিশুক স্তন পান কৰোৱা মাতৃৰ স্তন আৰু
ডিস্বাশয়ৰ কৰ্কট ৰোগ হোৱাৰ আশংকা কম হয় আৰু

হাড় টুন্কা হোৱা বোগ (osteoporosis) প্রতিরোধ কৰিব পাৰি।

৩.১০ অসংক্রাম্যকৰণৰ তালিকা (Immunization chart) :

তোমালোকে ইতিমধ্যে অসংক্রাম্যকৰণ, ইয়াৰ প্ৰকাৰ আদিৰ বিষয়ে গম পালা। জন্মৰ পিছৰে পৰা প্ৰত্যেক শিশুকে কৃত্ৰিমভাৱে অসংক্রাম্যকৰণ কৰা হয়। অৰ্থাৎ বোগ প্রতিবেধক বিভিন্ন ছিটা বা বেজী

দিয়া হয়। এই ছিটা বা বেজীসমূহ বিভিন্ন বয়সত, বিভিন্ন সময়ত শিশুক দিয়া উচিত। বৰ্তমান চৰকাৰেও এই প্রতিবেধক ছিটাসমূহ শিশুক সাৰ্বজনীন অসংক্রাম্যকৰণ আঁচনিৰ (Universal Immunization Scheme) যোগেদি সকলোৱোৰ প্ৰাথমিক স্বাস্থ্যকেন্দ্ৰত বিনামূলীয়াকৈ যোগান ধৰাৰ ব্যৱস্থা কৰিছে। তলত অসংক্রাম্যকৰণ বা প্রতিবেধক ছিটা বা বেজীৰ তালিকা দিয়া ইল।

৩.১১ সকল ল'বা-ছোৱালীৰ অসংক্রাম্যকৰণৰ তালিকা (Immunization chart for small children) :

শিশুৰ নাম :

বয়স :

জন্মৰ তাৰিখ :

লিংগ :

চিকিৎসকৰ নাম :

টেলিফোন নং :

দেউতাকৰ নাম :

মাকৰ নাম :

ঘৰৰ ঠিকনা :

ফোন নং :

চিকিৎসা কেন্দ্ৰৰ ঠিকনা

বয়স

প্ৰয়োজনীয় ছিটা বা বেজীৰ নাম

জন্মতে বা জন্মৰ ৪৮ ঘণ্টাৰ ভিতৰত

পলিঅ'ৰ খোৰাক আৰু বি.চি.জি.

০-১ মাহ

হেপাটাইটিচ-বি (প্ৰথম বেজী)

১^২ মাহ

ডি.পি.টি., পলিঅ' খোৰাক

২^২ মাহ

ডি.পি.টি., পলিঅ', হেপাটাইটিচ-বি (দ্বিতীয় বেজী)

৩^২ মাহ

ডি.পি.টি., পলিঅ', হেপাটাইটিচ-বি (তৃতীয় বেজী)

৯-১২ মাহ

সৰুআই

১৫-১৮ মাহ

সৰুআই, মাস্পছ, ৰুবেলা (এম.এম.আৰ.)

১৬-২৪ মাহ

ডি.পি.টি., পলিঅ' (বুষ্টাৰ ড'জ)

২ বছৰ

টায়ফয়ড

৫ বছৰ

পলিঅ', ডি.টি. (বুষ্টাৰ ড'জ)

প্রতিরোধ করিব পৰা বোগসমূহৰ পৰা সুরক্ষা

সৰুতে এনে ধৰণৰ বেজী বা ছিটাসমূহ লৈছিলানে? এই তালিকাখনৰ দৰে তোমালোকৰো স্বাস্থ্য সম্পর্কীয় কাৰ্ড (Health card) নিশ্চয় আছিল। কিয়নো এই সকলোবোৰ প্ৰতিষেধক বেজী লোৱাটো সকলো শিশুৰ বাবে অতি প্ৰয়োজন। এতিয়া অসংক্রাম্যকৰণৰ তালিকাত অন্তৰ্ভুক্ত প্ৰতিষেধক বেজীসমূহৰ বিষয়ে জানো আঁহা।

১। বি.চি.জি (বেচিলাচ কালমেটি গুৰিন) :
এই বেজীয়ে যন্ত্ৰাবোগৰ প্ৰতিষেধক হিচাবে কাম কৰে। শিশুৰ জন্মৰ পিছতে এই বেজী দিয়া হয়। তিনিৰ পৰা চাৰি সপ্তাহৰ ভিতৰতে এই বেজীৰ প্ৰতিক্ৰিয়া শৰীৰত আৰম্ভ হয়।

২। ডি.পি.টি. (ডিপথেবিয়া, পাৰটুচিছ বা হৃপিংকাহ, চিটানাচ) : এই বেজী তিনিটা বোগৰ প্ৰতিষেধক হিচাবে দিয়া হয়। প্ৰথমটো বেজী শিশুৰ হয় সপ্তাহত, আৰু বাকী দুটা বেজী চাৰি সপ্তাহৰ ব্যৱধানত দিব লাগে। এই বেজী দিয়াৰ পিছত শিশুৰ সামান্য জ্ৰু আহিব পাৰে।

৩। পলিঅ' : পলিঅ' বোগৰ পৰা হাত সাৰিবলৈ এইবিধি প্ৰতিষেধক ঔষধ মুখেৰে খুওৱা হয়। প্ৰথম পালি ঔষধ জন্মতে, দ্বিতীয় আৰু তৃতীয় পালি ৪-৮ সপ্তাহৰ ভিতৰত খুওৱা হয়। পালছ পলিঅ'ৰ নাম শুনিছানে? বৰ্তমান ভাৰত চৰকাৰে পলিঅ' বোগ সম্পূৰ্ণৰূপে নিৰ্মূল কৰিবলৈ এনে ধৰণৰ আঁচনি গ্ৰহণ কৰিছে।

৪। হেপাটাইটিচু বি : এই বেজী হৈছে জনদিচ বোগৰ প্ৰতিষেধক। জনদিচ বোগ এবিধি ভাইৰাচৰ পৰা উৎপন্ন হয়। এই ভাইৰাচ বিধি দূৰ্ঘত বেজীৰ

দ্বাৰা আৰু এজন বোগীয়ে আনৰ পৰা তেজ গ্ৰহণ কৰাৰ ফলত এজনৰ পৰা আন এজনৰ শৰীৰলৈ যায়। সাধাৰণতে নৱজাত শিশুৰে মাকৰ পৰা এই বোগ আহৰণ কৰিব পাৰে। সেয়ে এই বোগৰ পৰা শিশুক আহৰণ কৰিব পাৰে। এই বেজী জন্মতে বা জন্মৰ এমাহৰ পিছত, দ্বিতীয় বেজী দ্বিতীয় মাহত আৰু তৃতীয়টো বেজী চাৰে তিনি মাহত দিব লাগে।

৫। সৰু আই : সৰু আই বা মিজলচ (measles) বোগৰ প্ৰতিষেধক হিচাবে এই বেজী শিশুৰ ন মাহৰ পৰা ১২ মাহৰ ভিতৰত দিয়া হয়। এই বেজী ললে কিছুমান শিশুৰ সামান্য জ্ৰু আহিব পাৰে।

৬। এম., এম., আৰ. (সৰু আই, মাস্পষ্ট আৰু কঢ়বেলা) : এই বেজীয়ে তিনিটা বোগৰ বিকল্পে কঢ়বেলা। এই বেজী তিনিটা বোগৰ বিকল্পে অসংক্রাম্যতা দিয়ে। শিশুৰ ১৫-১৮ মাহত এই বেজী এবাৰতে দিয়া হয়।

৭। টায়ফয়েড : এই বেজীয়ে শিশুক টায়ফয়েড বোগৰ পৰা বক্ষা কৰে। শিশুৰ দুৰছৰ বয়সত এই বেজী দিয়া হয়। এই বেজীয়ে শিশুক কম পৰিমাণেহে সুৰক্ষা প্ৰদান কৰিব পাৰে। সেয়ে দ্বিতীয় বেজী পুনৰ ১-১' মাহৰ ভিতৰত দিব পৰা যায়।

৩.১২ শিশুকালৰ বিভিন্ন বোগৰ লক্ষণসমূহ (Symptoms of childhood disease) :

শিশু অৱস্থাত জ্ৰু, পানীলগা, কাঁহ আদি সাধাৰণ বোগসমূহে দেখা দিয়াৰ উপৰিও অন্য কেতোৰ বিশেষ বোগতো ভোগা দেখা যায়। এইবোৰ বিষয়ে তলত আলোচনা কৰা হৈছে—

১। যন্ত্ৰা : এই বোগ টিউবাৰকুলাৰ বেচিলাচ (Tubercular bacillus) নামৰ এবিধি বেক্টেৰীয়াৰ

ফলত হয়। এই রোগ বায়ুর দ্বারা বিস্তার লাভ করে। সাধারণতে জন্মৰ পৰা সকলো বয়সৰ ল'ৰা-ছেৱালীৰ এই রোগ হোৱা দেখা যায়। এই রোগ উৎপন্নকাৰী বেট্টেৰীয়াৰ শৰীৰত বিকাশ কাল হৈছে চাৰিৰ পৰা ছয় সপ্তাহ আৰু এই রোগ যিকোনো ঘৃততে হ'ব পাৰে। এই রোগৰ লক্ষণসমূহ হৈছে দুৰ্বলতা, শৰীৰৰ ওজন হ্রাস পোৱা, ভোক নলগাৱা, নাড়ীৰ স্পন্দন বৃদ্ধি, সঘনাই জুৰ উঠা, মুখৰ পৰা বেয়া গোক্ষ ওলোৱা, সঘনাই কাঁহ হৈ থকা ইত্যাদি। এই রোগত আক্রান্ত শিশুক অন্য লোকৰ পৰা আঁতবাই বাখিৰ লাগে। পুষ্টিযুক্ত আহাৰ দিয়াৰ উপৰিও শিশুক পৰিষ্কাৰ পৰিচ্ছমকৈ বথা উচিত। শিশুৰ থু, কফ আদি য'তে ত'তে পেলাব নালাগে।

(ম) ২। ডি.পি.টি. : ই হৈছে তিনিটা রোগৰ সমষ্টি আৰু প্রত্যেকৰে লক্ষণসমূহ বেলেগ বেলেগ হয়। সেয়ে প্রত্যেকটো রোগৰ লক্ষণসমূহ বেলেগে বৰ্ণনা কৰা হৈছে।

(ক) ডিপথেৰীয়া : [এই রোগ বায়ু আৰু ৰংগীয়া শিশুৰ সংস্পৰ্শৰ দ্বারা বিয়পে। কৰিনেবেট্রেৰীয়াম ডিপথেৰিয়েল বেচিলাচ নামৰ বেট্টেৰীয়া হৈছে এই রোগৰ প্ৰধান কাৰক] জন্মৰপৰা প'ঁচ বছৰ বয়সৰ ল'ৰা-ছেৱালী এই রোগত আক্রান্ত হোৱা দেখা যায়। সাধারণতে ২-৫ দিনৰ ভিতৰত এই রোগে শৰীৰত বিস্তাৰ লাভ কৰে। ঠাণ্ডা দিন বিশেষকৈ নৱেম্বৰ ডিচেম্বৰৰ মাহত এই রোগ বেছিকৈ হয়। এই রোগৰ লক্ষণসমূহ হ'ল— অত্যধিক জুৰ, ডিঙিৰ সুৰসুৰণি আৰু বিষ, টনছিলৰ ওপৰত পাতল বগা চামনি পৰাৰ বাবে শ্বাসনলী ঠেক হৈ পৰা, খাদ্যবস্তু

গিলিব নোৱাৰা, মুখৰ তালু (Palate), চকু, পেট, বাহ্যিক নোৱাৰাৰ নোহোৱা (Paralysis) আৰু ভৰিৰ মাংসপেশীৰ সাৰ নোহোৱা (Paralysis) ইত্যাদি। এই রোগত আক্রান্ত শিশুক তৎক্ষণাৎ উপযুক্ত হৈত্যাদি। এই রোগতে চাৰিৰ পৰা ছয় সপ্তাহ আৰু এই রোগ যিকোনো ঘৃততে হ'ব পাৰে। এই রোগৰ লক্ষণসমূহ হৈছে দুৰ্বলতা, শৰীৰৰ ওজন হ্রাস পোৱা, ভোক নলগাৱা, নাড়ীৰ স্পন্দন বৃদ্ধি, সঘনাই জুৰ উঠা, মুখৰ পৰা বেয়া গোক্ষ ওলোৱা, সঘনাই কাঁহ হৈ থকা ইত্যাদি। এই রোগত আক্রান্ত শিশুক অন্য লোকৰ পৰা আঁতবাই বাখিৰ লাগে। পুষ্টিযুক্ত আহাৰ দিয়াৰ উপৰিও শিশুক পৰিষ্কাৰ পৰিচ্ছমকৈ বথা উচিত। শিশুৰ থু, কফ আদি য'তে ত'তে পেলাব নালাগে।]

(খ) পাৰটুছিছ বা হৃপিংকাহ : [এই রোগ বায়ুৰ দ্বারা বিয়পে। বেচিলাচ পাটুছিছ নামৰ এবিধ বেট্টেৰীয়াৰ দ্বারা বিয়পে। এই রোগ হয়] সাধারণতে ঠাণ্ডা দিনত আৰু বাবে এই রোগ হয়। সাধারণতে ঠাণ্ডা দিনত আৰু এই বসন্ত ঘৃতত এই রোগৰ প্ৰাদুৰ্ভাৱ হয় আৰু এই বেট্টেৰীয়াই শৰীৰত প্ৰৱেশ কৰাৰ এক বা দুই সপ্তাহৰ ভিতৰতে এই রোগে শৰীৰত বিস্তাৰ লাভ কৰে। হৃপিংকাহৰ লক্ষণ হৈছে— অত্যধিক কাঁহ, কফ, বমি হোৱা, উশাহ-নিশাহত কষ্ট পোৱা, শারীৰিক দুৰ্বলতা ইত্যাদি। এই রোগত ভোগা শিশুক ঠাণ্ডা লগাব নালাগে আৰু ডাক্তাৰৰ পৰামৰ্শ অনুসৰি চিকিৎসা কৰিব লাগে।]

(গ) টিটেনাছ বা ধনুষ্টংকাৰ : [মামৰে ধৰা কোনো বস্তুৰ দ্বারা শৰীৰত আঘাত পালে বা লেতেৰা মাটিৰ সংস্পৰ্শলৈ আহিলে এই রোগে দেখা দিয়ে। এই রোগৰ প্ৰধান কাৰক হৈছে— টিটেনাছ বেচিলাচ নামৰ এবিধ বেট্টেৰীয়া] এই রোগ সৰু ডাঙৰ সকলো লোকৰে হোৱা দেখা যায়। চাৰিৰ পৰা দুই সপ্তাহৰ ভিতৰতে এই বেট্টেৰীয়াই শৰীৰত প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিব পাৰে। [এই রোগৰ লক্ষণসমূহ হ'ল— মূৰৰ বিষ, জুৰ, অস্থিৰ অৱস্থা, খাদ্যবস্তু চোৱাওঁতে আৰু গিলোতে অসুবিধা, শৰীৰৰ পিছৰ অংশ ধেনুভেৰীয়া হোৱা, দাঁতৰ হনু (jaw) জঠৰ হোৱা ইত্যাদি। এই

বোগ যিকোনো ঘৃততে হ'ব পাৰে। এই বোগত
আক্রান্ত লোকক ততালিকে চিকিৎসকৰ ওচৰলৈ নিব
লাগে। ডাক্তৰৰ পৰামৰ্শ অনুসৰি হাস্পাতালত ভৰ্তি
কৰি চিকিৎসা দিয়া উচিত।]

‘ও পলিঅ’ : পলিঅ’ বোগ দূষিত খাদ্য আৰু
পানীৰ দ্বাৰা বিয়পিব পাৰে। এই বোগ হোৱাৰ প্ৰধান
কাৰণ হৈছে এবিধ ভাইৰাচ। সাধাৰণতে পলিঅ’ বোগ
সকলৰা-ছোৱালীৰ হোৱা দেখা যায়। গৰমৰ দিনত
এই বোগৰ প্ৰাদুৰ্ভাৱ অধিক হয় আৰু ভাইৰাচৰ দ্বাৰা
আক্রান্ত হোৱাৰ ১২ দিনৰ ভিতৰতে ইয়াৰ লক্ষণসমূহ
দেখা পোৱা যায়। এই বোগৰ লক্ষণসমূহ হ'ল— জুৰ,
মূৰৰ বিষ, টোপনি ভাৰ, বমি, ডায়েৰীয়া, ভৰি-হাতৰ
বিষ, দুৰ্বল ভাৰ ইত্যাদি। এই বোগত আক্রান্ত শিশুক
প্ৰথমে জুৰ আৰু বমি বন্ধ কৰাবলৈ চেষ্টা কৰিব
লাগে। বমি বন্ধ হ'লৈ প্ৰচুৰ পৰিমাণৰ পানী খাবলৈ
দিব লাগে। বোগী দুৰ্বল হৈ পৰা বাবে যথেষ্ট জিৰণিৰ
প্ৰয়োজন হয়। ডাক্তৰৰ পৰামৰ্শ অনুসৰি বোগীক
চিকিৎসা দিব লাগে।

৪। সকল আই : এবিধ ভাইৰাচৰ দ্বাৰা এই বোগ
উন্নৰ হয়। কঁগীয়া শিশুৰ থু, শেঙুণ আদি য'তে-
ত'তে পেলালে বা বোগীয়ে ব্যৰহাৰ কৰি লেতেৰা
কৰা কাপোৰ সুস্থ শিশুৰে চুলে এই বোগ বিয়পে।
সকল কেঁচুৱাৰ পৰা প্ৰায় আঠ বছৰীয়া শিশুৰ সকল
আই ওলোৱা দেখা যায়। আক্রান্ত শিশুৰ শৰীৰত
১০-১২ দিনৰ ভিতৰতে ভাইৰাচে প্ৰভাৱ বিস্তাৰ
কৰিব পাৰে। সাধাৰণতে জানুৱাৰীৰ পৰা এপ্ৰিল
মাহলৈকে এই বোগ হোৱা দেখা যায়। এই বোগৰ
লক্ষণসমূহ হৈছে— পানীলগা, কাঁহ, জুৰ, বঞ্চ বৰণৰ

সকলক শুটি প্ৰথমে মুখ, ডিঙি আৰু পিছলৈ গোটেই
শৰীৰত ওলোৱা, চকুৰ পৰা পানী ওলোৱা, উজ্জল
পোহৰ সহ্য কৰিব নোৱাৰা ইত্যাদি। এই বোগত
আক্রান্ত শিশুক অকলশৰীয়াকৈ বাখিব লাগে। ঠাণ্ডা
বস্তু, যেনে— পানী, বৰফ আদি খাত ধৰিলৈ শিশুৰ
গাৰ পোৰণি আৰু খজুৰতি কমিবলৈ ধৰে। উজ্জল
পোহৰ সলনি কম পোহৰৰ ব্যবস্থা কৰিব লাগে।
এনে শিশুক পৰাপক্ষত ঘৰৰ বাহিৰলৈ ওলাবলৈ দিব
নালাগে।

৫। ক'লেৰা : সাধাৰণতে দূষিত পানী, খাদ্য
আদি খালে এই বোগত আক্রান্ত হোৱা দেখা যায়।
ক'লেৰা বোগৰ প্ৰধান কাৰক হৈছে বেচিলাচ
বেঞ্চেৰীয়া। এই বোগে ১-৫ দিনৰ ভিতৰতে
শৰীৰত প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিব পাৰে। ক'লেৰা
বোগৰ লক্ষণসমূহ হৈছে— চাউল ধোৱা পানীৰ
দৰে পনীয়া পায় খানা, বমি, বেছীকৈ পিয়াহ লগা,
পেচাৰ নোহোৱা ইত্যাদি।

এই বোগ যিকোনো ঘৃততে হ'ব পাৰে। বিশেষকৈ
কোনো উৎসৰ পাৰ্বন, পূজা, মেলা আদিত অত্যধিক
লোকৰ সমাগম হ'লৈ এই বোগে দেখা দিয়ে। এই
বোগত আক্রান্ত শিশুক যথেষ্ট পৰিমাণে পানী খাবলৈ
দিব লাগে। তৎক্ষণাত ডাক্তৰৰ পৰামৰ্শ লৈ চেলাইন
দিয়াৰ ব্যৰস্থা কৰিব লাগে।

৬। ডায়েৰীয়া : কিছুমান বেঞ্চেৰীয়া আৰু
ভাইৰাচৰ দ্বাৰা এই বোগ হোৱা দেখা যায়। তাৰোপৰি
অস্বাস্থ্যকৰ পৰিবেশত বাস কৰিলে, লেতেৰাকৈ প্ৰস্তুত
কৰা খাদ্য খালে, ম'হ মাথি আদি পৰা খাদ্য খালে,
ডায়েৰীয়া হ'ব পাৰে। এই বোগৰ লক্ষণ সমূহ হৈছে—

পেটের বিষ, সঘনাই হোবা পনীয়া পায়খানা, দুর্বল, পিয়াহ বেছিকে লগা, জ্বর, বমি ভাব ইত্যাদি। ডারেবীয়াত আক্রান্ত হোবা বোগীর শরীরের পরা যথেষ্ট পরিমাণে পানী বাহিরলৈ ওলাই যায়। সেয়ে এনে বোগীক পানী

বেছিকে খাবলৈ দিব লাগে। সামান্য পরিমাণের নিমখ আৰু চেনী মিহলোৱা পানী বা 'আ' আৰু এচ (O.R.S) খাবলৈ দিব লাগে। ইয়াৰ সম্পূর্ণ নাম হৈছে অৰৈল বিহাইড্রেচন দ্রব (Oral Rehydration Solution)

মূলভাব

- ❖ ৰোগ হৈছে এক অস্বাভাবিক অবস্থা, য'ত আক্রান্ত হোবা লোকৰ স্বাভাবিক কাম কাজত ব্যাঘাট হজো।
- ❖ ৰোগ সমূহ সাধাৰণতে দুই প্ৰকাৰৰ—সংচাৰী আৰু অসংচাৰী ৰোগ।
- ❖ সংচাৰী ৰোগ তিনিটা মাধ্যমেৰ দ্বাৰা বিয়পে।
- ❖ অসংক্ৰাম্যতা হৈছে—মানুহৰ ৰোগ প্ৰতিৰোধ কৰা আৰু মৃত্যুৰ পৰা নিউক বছোৱাৰ সামৰ্থ্যতা।
- ❖ অসংক্ৰাম্যকৰণৰ দ্বাৰা এজন লোকৰ শৰীৰত কৃত্ৰিমভাৱে জীৱাণু সুমুৰাই এন্টিবিড়িৰ বিকাশ ঘটোৱা হয়।
- ❖ মাত্ৰ দুঃখ পানৰ দ্বাৰা শিশুৰে অসংক্ৰাম্যতা লাভ কৰে।
- ❖ মাত্ৰ দুঃখ পানৰ ফলত শিশু আৰু মাত্ৰ উভয়ে উপকৃত হয়।
- ❖ অসংক্ৰাম্যকৰণৰ দ্বাৰা শিশুক বিভিন্ন বয়সত বিভিন্ন ধৰণৰ প্ৰতিবেদক বেজী দিয়া হয়।
- ❖ শিশু অবস্থাৰ বিভিন্ন ৰোগ সমূহ হৈছে—যন্মা, ডি.পি.টি, পলিঅ', সৰু আই, ক'লেৰা আৰু ডারেবীয়া ইত্যাদি। এইবোৰৰ প্ৰত্যেকৰে লক্ষণ বেলেগ বেলেগ হয়।